

Медведовський, П.І.Іваненко. – К.: Урожай, 1988. – 208 с. – (Економія і бережливість).

УДК: 332.142.4: 631.6(477)

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯМ В ЗРОШУВАНИХ АГРОЛАНДШАФТАХ

**КОНЯЄВ О.В., СОРОКУНСЬКА Т.О. – викладачі,
Міжнародний університет бізнесу і права (м. Херсон)**

Постановка проблеми. Вхідження України у світові глобалізаційні процеси на правах повноцінного її учасника вимагає створення на державному рівні комплексного механізму управління економічним розвитком, орієнтованим на інформацію, дематеріалізацію, екологізацію господарської діяльності на інноваційних засадах [1]. Значну роль у формуванні такого механізму відіграє ресурсозбереження, проголошене пріоритетним напрямом державної політики України. Водночас механізми управління ресурсозберігаючою діяльністю, які діють сьогодні у рамках загального виконання господарського механізму, не забезпечують виконання завдань щодо зростання ресурсо- і енергоефективності вітчизняної економіки, окреслених у програмах державного і регіонального розвитку. В цьому контексті особливе місце займають зрошувані агроландшафти, де застосування переважно адміністративних інструментів впливу на сферу ресурсозберігаючої діяльності в останнє десятиліття не дало очікуваних результатів, вимагаючи трансформації управлінських підходів до вирішення цих питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В умовах, що склалися, необхідним є розроблення та використання в практиці зрошуваних ландшафтів еколого - економічних механізмів управління ресурсозберігаючою діяльністю, які ґрунтуються на економічній мотивації суб'єктів господарювання з урахуванням комплексу соціальних і екологічних факторів. Такого погляду дотримуються ряд вітчизняних і зарубіжних вчених, які вважають, що активізація ресурсозберігаючої діяльності (а для регіонів зрошення це насамперед стосується земельних і водних ресурсів, може відбутися за формування соціально й економічно спрямованого середовища для її впровадження).

Цьому присвячено цілий ряд ґрунтовних розробок Галушніної Т.П., Веклич О.О., Зеляковської В.М., Жуйкова Г.Є., Кружиліна П.І.,

Мельника Л.Г., Трегобчука В.М., Хвесина М.А. та інших науковців, які розглядають важливу роль екологічного аспекту у реалізації ресурсозберігаючої діяльності з огляду на нагромадження екологічних проблем та можливості їх вирішення за рахунок ресурсозбереження.

Формування завдання. Мета і завдання даної статті полягають в обґрунтуванні і освітленні основних науково – методичних засад формування комплексного самовідтворювального еколого – економічного механізму управління ресурсозбереженням в зонах розміщення зрошуваних агроландшафтів з урахуванням соціальних, економічних і екологічних факторів, спрямованого на забезпечення переходу економіки України до інформаційного суспільства та сталого розвитку.

Методичною основою дослідження є фундаментальні положення і принципи сучасної теорії збалансованого еколого – економічного розвитку, економічної оцінки природних ресурсів, загальної теорії раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища, сучасної концепції управління науково – технічним розвитком суб'єктів господарювання. При проведенні дослідження були використані наступні методи: аналіз, синтез та наукова абстракція, порівняльний та статистичний аналіз, логічне узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Аналіз соціальних, економічних, екологічних передумов і наслідків ресурсозберігаючої діяльності, а також характеристика основних рис зміни сучасної парадигми при переході до економіки інформаційного типу став основою для обґрунтування концептуальних засад розвитку ресурсозбереження. Дослідження еволюції концепцій природокористування у взаємозв'язку з динамікою ресурсозберігаючих процесів дозволило виявити три концептуальні етапи розвитку ресурсозберігаючої діяльності, а саме:

- досягнення економії ресурсів через удосконалення існуючих виробничих процесів;
- впровадження інноваційних ресурсозберігаючих технологій, спрямованих на багаторазове скорочення обсягів використання ресурсів у виробничих циклах;
- поступове скорочення матеріальної складової виробництва та перетворення інформації на його основний ресурс.

Останній етап характеризується процесами дематеріалізації, інформатизації, екологізації економічних систем, інноваційно – інформаційним типом ресурсозберігаючого розвитку і притаманний найбільш розвиненим країнам світу. Водночас він не виключає проблем, пов'язаних зі зростанням обсягів споживання внаслідок економії ресурсів збільшенням кількості населення

тощо. З позицій перспектив досягнення Україною сталого еколого – збалансованого економічного зростання актуальності переходу країни до етапу інноваційно – інформаційного ресурсозберігаючого розвитку, тобто економічного розвитку на базі впровадження ефективних ресурсозберігаючих технологій, що передбачають заміщення матеріальної складової виробництва інформаційною завдяки застосуванню новітніх досягнень НТП.

Щодо дефініції категорії ресурсозбереження, то ми трактуємо її, як системне явище, що містить організаційну, економічну, технічну, наукову, практичну, інформаційну діяльність, методи, процеси, комплекс організаційно – технічних заходів, які спрямовані на забезпечення мінімальної втрати речовини та енергії на всіх стадіях життєвого циклу продукту з розрахунку на одиницю кінцевого продукту, виходячи з існуючого рівня розвитку техніки і технології та з найменшим впливом на людину і природні системи.

Інтегральним критерієм розвитку ресурсозберігаючої діяльності слід вважати підвищення соціо – еколого – економічної ефективності виробництва при зниженні його ресурсоємності, що реалізується через позитивні якісні зміни у динаміці використання виробничих ресурсів, досягнення за рядом видів ресурсів негативної прирістної ресурсоємності, зростання ресурсозберігаючого ефекту від застосування нової техніки і технологій тощо.

До основних складових ресурсозбереження за видами діяльності належать виробничо-технічна, організаційно-економічна, правова, освітня (інформаційна), маркетингова (комерційна), науково-дослідна, соціальна й екологічна. Комплексна взаємодія усіх складових забезпечує підвищення соціо-еколого-економічної ефективності суспільного виробництва, що відбувається під впливом таких чинників: НТП, міжгалузевих і та внутрішньогалузевих структурних зрушень; зміни цін на ресурси; інвестицій; інституційного фактора; соціальних та екологічних змін; процеси глобалізації; тонізації економіки.

Ефективне управління ресурсозберігаючою діяльністю в зонах зрошення агроландшафтів потребує вдосконалення критеріальної бази щодо визначення належності певного заходу до ресурсозберігаючого і надання економічних пільг [2]. У зв'язку з цим пропонуються наступні класифікаційні критерії видів і напрямів ресурсозбереження в регіонах зрошення:

- види ресурсів, що зберігаються; зміст процесів ресурсозбереження;
- можливість реалізації ресурсозберігаючої діяльності; масштаб ресурсозберігаючих процесів;
- стадії життєвого циклу продукції; обсяги фінансування та

результати ресурсозбереження, спрямованість наслідків ресурсозберігаючої діяльності.

Сучасний стан справ з використанням природних ресурсів при веденні землеробства на територіях зрошуваних ландшафтів, екологічна ситуація на поливних землях та з охороною агробіоценозу, що склалися в Україні, вимагають створення загальнодержавної науково-обґрунтованої системи управління раціональним природокористуванням і охороною навколишнього середовища.

З огляду на екологічні проблеми зрошення в їх різнобічному прояві питання про необхідність врахування екологічних вимог в системі прийняття управлінських рішень займають чи не найважливіше місце. Швидка зміна природного середовища в зонах зрошення змушує агровиробничі структури при розв'язанні екологічних проблем змінювати пріоритети і напрями сільськогосподарського виробництва, вносити корективи, насамперед в рослинницьку галузь.

Одним із провідних напрямів таких перетворень є перехід від традиційного «технокретичного» управління зрошуваним землеробством до управління, яке б запобігло шкідливому впливу на природне середовище зрошуваних агроландшафтів на всіх стадіях виробництва сільськогосподарської продукції та на всіх рівнях управління [3].

Аналіз зарубіжної та вітчизняної літератури з орієнтованого на екологічні підходи управління свідчить, що еколого – економічне управління є однією з можливих альтернатив, здатних допомогти агровиробництву, що діє на поливних землях, зберегти позиції на аграрному ринку і суттєво знизити навантаження на екологічний стан довкілля.

Концепція еколого – економічного управління в зрошуваному землеробстві претендує на вирішення одночасно двох рівнів ключових питань, як підвищення конкурентоспроможності агровиробництва і зниження негативного впливу на навколишнє середовище [4]. Виробнича охорона навколишнього середовища розглядається як функція, що має точки зіткнення економічних і екологічних інтересів і вимагає включення до цього процесу всіх суб'єктів аграрного виробництва і забезпечуючих структур. Вона стає елементом усіх виробничих рішень в усіх виробничих процесах, починаючи з постачання, фінансування, розвитку організації та персоналу, комунікації, виробництва і аж до зниження відходів.

Зміна культури аграрної діяльності, виходячи з розширеної у напрямі екології підприємницької філософії, оцінюється за допомогою екологічної орієнтації елементів менеджменту [5].

Виходячи з авторської концепції еколого-економічного управління, перед вітчизняними агровиробниками стоїть завдання переходу від секторального (оперативного) до інтегрованого (стратегічного) підходу у вирішенні екологічної проблеми, до систематичного «вплетення» екологічних питань у агровиробничі процеси, а також прийняття господарських рішень.

Наступним етапом в екологічній політиці щодо зрошення земель є створення системи еколого-економічного управління, що б дозволяло поєднати розрізнені дії в єдину і організовану систему, яка б включала обов'язки не тільки керівництва, а й кожного працівника агро-водогосподарської сфери. Система еколого-економічного управління прямо пов'язана з регуляторною оцінкою показників галузі зрошувального землеробства та екологічним аудитом.

Для прискорення методології та практики створення систем еколого-економічного управління було б доцільно розробити відповідну державну програму, яка складалася б з трьох етапів. На першому етапі здійснюється необхідне, інформаційне, освітнє, нормативно-правове, інституційне та кадрове забезпечення. На другому етапі системи еколого-економічного управління запроваджуються в кількох аграрних регіонах країни. На третьому етапі створюється загальнодержавна система еколого-економічного управління сільським господарством. Ініціатором даної програми могло б виступити Міністерство охорони навколишнього середовища з огляду на його зацікавленість у зменшенні шкідливого впливу агровиробництва на навколишнє середовище, а в регіонах зрошуваних агроландшафтів Держводгосп України.

Висновки. В умовах розвитку ринкових відносин та інтенсивного відродження економічного потенціалу України істотно зростає вразливість до техногенного і антропогенного навантаження природних агрокомплексів. Регіони зрошення, де основу виробничого потенціалу складають поряд із земельними і водні ресурси, ця проблема стає життєво необхідною. Еколого-економічні принципи управління природокористуванням в зрошуваних агроландшафтах повинні базуватися на основі парадигми, яка включає в себе підходи ресурсозбереження, природовідновлення, екологічної безпеки і тісний взаємозв'язок і доповнення економічної і екологічної складової.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Донилишин Б.М., Природно-ресурсний потенціал сталого розвитку України / Б.М. Донилишин, С.І. Дорогунцов, В.М. Міщенко. – К.: - РВПС України, - 2006.-716 с.

2. Трегобчук В. Регіональні аспекти екологічної політики у сфері аграрного природокористування і охорони навколишнього середовища / В. Трегобчук // Економіка України - №9. – 2005 – С. 62-64.
3. Основные принципы создания экономического механизма управления охраной природы в регионе // Науч. рекомендации. – 1988. – 37 с.
4. Жуйков Г.Є. Економічні засади ведення землеробства на зрошуваних землях. – Херсон - 2003. – 288 с.
5. Веклич О. Сучасний стан та ефективність економічного механізму екологічного регулювання // Економіка України. – 2003 – №10 - С. 62-67.

УДК 631.52: 633.14

**ЗАБУР'ЯНЕНІСТЬ ПОСІВІВ ОЗИМОЇ ПШЕНИЦІ ТА
УРОЖАЙНІСТЬ І ЯКІСТЬ ЇЇ ЗЕРНА В ПОСУШЛИВИХ УМОВАХ
ПІВДЕННОГО СТЕПУ УКРАЇНИ**

**КОСТИРЯ І.В., ОСТАПЕНКО М.А., кандидати с.-г.наук,
СОЛОНІЙ П.В.,
Генічеська дослідна станція ІЗГ УААН**

Вступ. Україна за експортом зерна ввійшла в п'ятірку найбільш потужних експортерів серед країн світу, і тому в подальшому нарощування об'ємів його виробництва, зокрема, озимої пшениці, яка в структурі посівів зернових складає понад 40%, є пріоритетним напрямком розвитку аграрного сектору нашої держави.

Однією з суттєвих перешкод на шляху одержання стабільно високих урожаїв зерна основної культури являється забур'яненість її посівів. Аналіз флористичного складу сеgetальних рослин на орних землях Присивашся показує, що за останні роки на фоні загального підвищення забур'яненості посівів відбулися також помітні зміни у видовому складі бур'янів, насамперед, в бік зростання кількості видів з коротким періодом вегетації, які є більш пристосованими до сучасного комплексу агрозаходів при вирощуванні озимої пшениці [1]. Останнім часом їх кількість значно зросла і разом з рештою видів бур'янів вони погіршують фітосанітарний стан посівів цієї культури. В умовах південної частини Степу сходи бур'янів-ефемерів з'являються пізно восени та впродовж зимового періоду під час затяжних відлиг, в лютому відновлюють вегетацію, а в кінці квітня закінчують свій повний